

Μνήμη Κερύνειας

Νίκος Κρανιδιώτης

Συλλογιέμαι τα χρόνια που πέρασαν,
τη μικρή πολιτεία,
που ακουμπημένη στη θάλασσα λαμποκοπούσε στον ήλιο,
τη γιαγιά Ελένη
που κατέβαζε το Θεό στο σπίτι της
και τον φίλευε κόλλυβα και μέλι.

Τις μεγάλες καλοκαιριάτικες μέρες,
που κρατούσαν ακίνητο τον ήλιο στη θάλασσα,
την ταραχή του εφηβικού έρωτα
που κατέβαζε στη γη το φεγγάρι,
τα πρωινά, που χαμογελούσε το φως
μέσ' απ' τις χαραμάδες των κλειστών παραθυριών
κι άπλωνε στ' αστραφτερά σεντόνια την κόκκινη δαντέλα του.

Κι ύστερα τουςπραματευτάδες, που διαλαλούσαν τηνπραμάτια τους
ανάμεσα στον τρυφερό κελαϊδισμό μιας σιταρήθρας
και το φευγάτο καλπασμό του αλόγου
στο πασπαλισμένο μ' ασημόσκονη πλακόστρωτο.

Ήτανε όλα ωραία:
Οι απλοί άνθρωποι που μηδένιζαν τη σκέψη τους στο αύριο,
ο αγέρας, που γέμιζε θαλασσινές νότες τα μικρά σπιτάκια,
οι πράσινες ελιές, που ασήμωναν το σιωπηλό κάμπο,
τα ζουζούνια, που μετεωρίζονταν στο χρυσό φως της μέρας,
τα μάτια των κοριτσιών, που βυθίζονταν στο γαλάζιο όραμα
των караβιών, που φεύγανε απ' το μικρό λιμανάκι,
σαν χάρτινα παιχνίδια, στα ξεχασμένα παιδικά τους όνειρα.

Πέρασαν όλα σαν φευγαλέο καλοκαιριάτικο όραμα.

Τώρα δε μένει πια παρά η νύχτα
η μαύρη νύχτα,
η σκοτεινή αυγή π' ανάτειλε ύστερα χωρίς Θεό,
κι ο ήλιος που βυθίστηκε για πάντα στο μεγάλο θάνατο.

Ο μικρός μας κόσμος, 1986

Διδακτικοί στόχοι:

Αναμένεται οι μαθητές:

- ❖ Να επισημαίνουν τα βασικά μοτίβα του ποιήματος (Κερύνεια, παρελθόν - παρόν, φως - σκοτάδι).
- ❖ Να διαπιστώσουν τη θέση και το ρόλο που έχουν στην κυπριακή ποίηση οι κατεχόμενες πόλεις μας, ως σύμβολο της κατεχόμενης πατρίδας γενικά.
- ❖ Να ανιχνεύουν στο ποίημα γνωρίσματα της ποίησης του Ν. Κρανιδιώτη.
- ❖ Να κατανοήσουν την ανάγκη αλλά και το χρέος του πνευματικού ανθρώπου να τοποθετείται με το έργο του απέναντι στις δοκιμασίες του τόπου του αλλά και του ανθρώπου γενικότερα.

Μέσα:

Διδακτικό εγχειρίδιο (Α.Κ.Λ., ΥΑΠ 2008, σελ. 96)

Πίνακας

Φυλλάδιο με παράλληλα κείμενα

Μεθοδολογία διδασκαλίας:

Διαλογική – μαιευτική – διερευνητική.

Διαγραμματική παρουσίαση:

Πορεία της αναπόλησης:

Ο ποιητής σε μεταγενέστερο χρόνο προβαίνει σε μια βύθιση της μνήμης:

√ Αναβίωση της μικρής πολιτείας – Κερύνεια (χώρος)
√ Ανασύνθεση της γιαγιάς Ελένης (πρόσωπο): τι κάνει; (πίστη- θρησκευτικότητα, λαογραφία)

√ Αναβίωση άλλων προσώπων και στιγμών

√ Παρελθόν - Καλοκαίρι (χρόνος)

- ο εφηβικός έρωτας (ομοιότητες με Οδυσσέα Ελύτη, *Άξιον Εστί, άσμα ιβ'*)
- η ζωή (πραγματευτάδες, άλογο...)

√ Η συνειδητοποίηση του τέλους και η επιστροφή στο παρόν δίνονται με μια ενοποιημένη σύνδεση εικόνων που δημιουργούν θλίψη και νοσταλγία →

ΟΡΑΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ

√ Παρόν /Γώρα

- το σκοτάδι του τέλους
- η αδυναμία επιστροφής
- Η ΑΠΩΛΕΙΑ

Διδακτική πορεία - Άξονες ερμηνευτικής προσέγγισης:

- ❖ Σχολιάζεται ο τίτλος του ποιήματος.

Επισημαίνεται ότι η λέξη *μνήμη* από τη μια σημαίνει τη διατήρηση της ανάμνησης και από την άλλη υποδηλώνει ένα είδος μνημόσυνου για τη χαμένη πόλη.

- ❖ Γίνεται ανάγνωση του ποιήματος. Στη συνέχεια εντοπίζονται α) ο χώρος της ποιητικής αφήγησης και β) τα χρονικά επίπεδα στα οποία κινείται το ποίημα.

Το ποίημα αναπτύσσεται γύρω από δύο χρονικούς άξονες, το παρελθόν (καλοκαίρι), που ενεργοποιείται μέσω της μνήμης και το παρόν, που βιώνεται άμεσα από τον ποιητή. Χώρος της ποιητικής αφήγησης είναι η πόλη της Κερύνειας.

- ❖ Ανιχνεύονται οι αντιθέσεις, παρελθόν - παρόν, φως - σκοτάδι και επισημαίνεται η λειτουργία τους στο ποίημα.

Το παρελθόν συντίθεται από εικόνες, βιώματα και συναισθήματα, που έλαβαν χώρα στην Κερύνεια πριν την τουρκική εισβολή. Ο χρόνος, η στέρηση και η νοσταλγία το εξωραΐζουν. Το καθιστούν πολύτιμο για τη μνήμη του πρόσφυγα-ποιητή, γι' αυτό και καταλήγει στην αποστροφή «Ήτανε όλα ωραία»: άνθρωποι (*οι απλοί άνθρωποι... τα μάτια των κοριτσιών...*) και φύση (*ο αγέρας... οι πράσινες ελιές... τα ζουζούνια...*) συνθέτουν ένα πανόραμα ομορφιάς και γαλήνης, που κάνει ακόμα πιο οδυνηρή την επίγνωση ότι έχουν χαθεί (*Πέρασαν όλα σαν φευγαλέο καλοκαιριάτικο όραμα*).

Το παρόν είναι εντελώς διαφορετικό. Η τουρκική εισβολή που μεσολάβησε διαφοροποίησε τα πράγματα. Οι ειδυλλιακές εικόνες έχουν χαθεί. Το φως έχει παραχωρήσει τη θέση του στο σκοτάδι (*νύχτα... μαύρη νύχτα...*), η αυγή δεν είναι λαμπερή αλλά σκοτεινή και χωρίς δικαιοσύνη (*χωρίς Θεό*) ενώ ο ήλιος χάθηκε βυθισμένος στο θάνατο, επακόλουθο της εισβολής.

Στην Κερύνεια του παρελθόντος κυριαρχεί το φως, που υποβάλλει την αίσθηση μιας ανέφελης, ευτυχισμένης ζωής. Αντίθετα, στο θλιβερό παρόν κυριαρχεί το σκοτάδι αποδίδοντας την αίσθηση της τραγικής καταστροφής που οδήγησε οριστικά στην απώλεια του ειρηνικού παραδείσου που βασίλευε κάποτε στη μικρή πολιτεία.

- ❖ Το ποίημα περιέχει μια ποιητική εικονογραφία της Κερύνειας πριν την εισβολή. Καταγράφονται οι εικόνες του τοπίου και στη συνέχεια εντοπίζονται τα πρόσωπα που εντάσσονται σ' αυτό καθώς και η λειτουργία τους.

Καταρχήν σκιαγραφείται η Κερύνεια (*μικρή πολιτεία*) δίπλα στη θάλασσα, λουσμένη στον ήλιο. Η φωτεινή ατμόσφαιρα της πόλης οδηγεί τη μνήμη σε μια άλλη εικόνα, σ' ένα άλλο φως: στο ψυχικό φως της γιαγιάς Ελένης, που με την απλότητα και την καθαρή καρδιά της κατέβαζε *το Θεό στο σπίτι της*. Ο αφηγητής στο πρόσωπό της τονίζει τη σύνδεση του Κύπριου γενικά με το θεϊκό στοιχείο.

Μεταβαίνοντας πάλι στη φύση, ο ποιητής αναπολεί τα καλοκαίρια ταυτισμένα με τον ήλιο και τη θάλασσα, τον εφηβικό έρωτα, τα φωτεινά πρωινά που κοσμούσαν την πόλη με το φως. Οι οπτικές εικόνες συμπληρώνονται με τα *μικρά σπιτάκια*, τις *πράσινες ελιές*, τα *ζουζούνια* και το *γαλάζιο όραμα των караβιών*. Η πόλη παρουσιάζεται ως ειδυλλιακή, κάτι που αυξάνει την τραγικότητα της απώλειάς της.

Ύστερα έρχονται ως ανάμνηση ήχοι από την αλλοτινή ζωή: οιπραματευτάδες που έδιναν ζωή με τις φωνές τους, ο καλπασμός των αλόγων που αντηχούσε στο πλακόστρωτο.

Η γιαγιά στην αρχή του ποιήματος, οι απλοί άνθρωποι, τα μάτια των κοριτσιών που γίνονται ένα με το θαλασσινό τοπίο είναι τα πρόσωπα του ποιήματος, που όχι μόνο δίνουν ζωή στο περιβάλλον αλλά και εναρμονισμένα απόλυτα μ' αυτό υπογραμμίζουν την ομορφιά και την αθωότητα που βασίλευε εκεί πριν την εισβολή και την ατέλειωτη νύχτα της κατοχής.

- ❖ Σχολιάζεται η κατακλείδα του ποιήματος και η ψυχική διάθεση του ποιητή.

Η συνειδητοποίηση του τέλους και η επιστροφή στο παρόν δίνονται με μια ενοποιημένη σύνδεση εικόνων που δημιουργούν θλίψη και νοσταλγία. Τώρα κυριαρχεί το σκοτάδι του τέλους και η αδυναμία της επιστροφής. Η ψυχή του κυριεύεται πια από την απώλεια (που φαίνεται ότι θα έχει διάρκεια) και τη θλίψη.

Αξιολόγηση:

Συντρέχουσα, τελική.

Ερωτήσεις:

1. Ποια εκφραστικά μέσα συμβάλλουν στην παραστατική απεικόνιση του περιβάλλοντος;
2. Διαβάστε το ποίημα “Στερνό Λόγος” της Κλαίρης Αγγελίδου (σ. 100) και συνδέστε την ψυχική διάθεση που αποπνέει με την αντίστοιχη στο ποίημα του Ν. Κρανιδιώτη.
3. Μελετήστε το ποίημα του Κ. Μόντη που ακολουθεί και συγκρίνετέ το με αυτό του Κρανιδιώτη. Πού νομίζετε ότι συναντώνται και πού διαφοροποιούνται;

Κ. Μόντη, Της εισβολής

Είναι δύσκολο να πιστέψω
πως μας τους έφερε η θάλασσα της Κερύνειας,
είναι δύσκολο να πιστέψω
πως μας τους έφερε η αγαπημένη θάλασσα της Κερύνειας.

Διαθεματική δραστηριότητα

Ερευνήστε σε ποιους άλλους Κύπριους ποιητές πρωταγωνιστεί η μορφή μιας κατεχόμενης πόλης.

Παράλληλο κείμενο

Ανοίγω το στόμα μου * κι αναγαλλιάζει το πέλαγος
Και παίρνει τα λόγια μου * στις σκοτεινές του σπηλιές
Και στις φώκιες τις μικρές * τα ψιθυρίζει

Τις νύχτες που κλαιν * των ανθρώπων τα βάσανα.
Χαράζω τις φλέβες μου * και κοκκινίζουν τα όνειρα
Και τσέρκουλα γίνονται * στις γειτονιές των παιδιών
Και σεντόνια στις κοπέ * λες που αγρυπνούνε

Κρυφά για ν' ακούν * των ερώτων τα θαύματα.

Ζαλίζει τ' αγιόκλημα * και κατεβαίνω στον κήπο μου
Και θάβω τα πτώματα * των μυστικών μου νεκρών
Και το λώρο το χρυσό * των προδομένων
Αστέρων τους κό * βω να πέσουν στην άβυσσο.

Οδυσσέας Ελύτης, *Άξιον Εστί, άσμα ιβ'*

Βιογραφικό σημείωμα Νίκου Κρανιδιώτη

Ο Νίκος Κρανιδιώτης γεννήθηκε στην Κερύνεια της Κύπρου(1911). Σπούδασε φιλολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών (1928-1932) και στο Κέντρο Διεθνών Υποθέσεων του Πανεπιστημίου του Χάρβαρντ. Μετά το τέλος των σπουδών του εργάστηκε στην Κύπρο ως καθηγητής της μέσης εκπαίδευσης (1937-1956). Διετέλεσε γυμνασιάρχης του Γυμνασίου της Κερύνειας (1937-1941), γενικός γραμματέας της Εθναρχίας Κύπρου (1952), γραμματέας της Β΄ και Γ΄ Παγκύπριας Εθνοσυνέλευσης (1954 και 1955). Για τη δράση του διώχτηκε από τις αγγλικές αρχές και κλείστηκε στις φυλακές Ομορφίτας και Κοκκινοτριμιθιάς (1956-1957). Μετά την αποφυλάκισή του έφυγε στην Αθήνα μετά από πρόσκληση του Μακάριου και εκλέχτηκε σύμβουλος της Εθναρχίας Κύπρου, θέση από την οποία πήρε μέρος σε πολλές διεθνείς αποστολές (Η.Π.Α., Γαλλία, Αίγυπτος, Μεγάλη Βρετανία και αλλού), ενώ διετέλεσε επίσης πρέσβης στην Αθήνα (1957-1979) μετά τη σύσταση της μεταβατικής κυβέρνησης Κύπρου και διαπιστευμένος στην Ιταλία, τη Βουλγαρία, τη Γιουγκοσλαβία και τη Ρουμανία. Ηγετικό μέλος της κυπριακής αντιπροσωπείας στη 13η και 14η γενική διάσκεψη της UNESCO στο Παρίσι (1964, 1966), κατά τη διάρκεια της απριλιανής δικτατορίας συγκρούστηκε με το καθεστώς των συνταγματαρχών και κατήγγειλε την αντικυπριακή πολιτική του και από το 1968 ως το 1979, οπότε αποσύρθηκε από τη διπλωματία, διετέλεσε πρότανης του διπλωματικού σώματος στην Αθήνα. Ιδρυτής (1934) και διευθυντής (1948-1956) του περιοδικού Κυπριακά Γράμματα και του δημοσιογραφικού οργάνου της Εθναρχίας Κύπρου Ελληνική Κύπρος (από το 1949) συνεργάστηκε με κυπριακά και αθηναϊκά έντυπα όπως τα Ελευθερία, Πρωινή, Πρωία, Αγωνιστής, Πνευματική Κύπρος, Το Βήμα, Ελληνική Δημιουργία, Νέα Δομή και τις εγκυκλοπαίδειες του Πυρσού και του Ηλίου. Το συγγραφικό έργο του περιλαμβάνει ποίηση, πεζογραφία και φιλολογικές και πολιτικές μελέτες και δοκίμια. Πρωτοεμφανίστηκε στα γράμματα το 1951 με την ποιητική συλλογή Σπουδές. Στη συνέχεια δημοσίευσε πεζά, μελέτες και ιστορικά έργα. Πέθανε το 1977.

Για την ποίηση του Ν. Κρανιδιώτη

Κώστας Προυσής: Η ποίηση του Νίκου Κρανιδιώτη

Τα εθνικά ποιήματα του Κρανιδιώτη είναι η ειλικρινής φωνή της καρδιάς και του μυαλού του για ό,τι συμβαίνει στην πατρίδα μέσα στο ιστορικό πλαίσιο της εποχής μας. Δεν είναι η κραυγαλέα πατριωτική ποίηση που ρητορεύει, συχνά χωρίς ουσιαστικό περιεχόμενο. Η εθνική ποίηση του Κρανιδιώτη είναι πνευματική αναμέτρηση ορισμένων γεγονότων που βαραίνουν σημαντικά στη ζυγαριά της σύγχρονης εθνικής ιστορίας και που δημιουργούν στη σκέψη και στον εσωτερικό γενικά κόσμο του Έλληνα, αμφιβολίες και δισταγμούς για την πορεία του ανθρώπινου πολιτισμού. Εξάλλου, η εξύμνηση ορισμένων γεγονότων και προσώπων, τόπων και ιδεών, που χαρακτηρίζονται έντονα από αγνή ελληνικότητα, γίνεται με σεμνότητα και μετριοπάθεια, με υποτονισμένη έκφραση και συγκρατημένη περηφάνια.

Παίζει με το φως και τις σκιές η ποίηση του Κρανιδιώτη. Το κλίμα του είναι το κλίμα της χαράς και της άνοιξης, της αισιόδοξης ελπίδας και της δημιουργικής προσδοκίας. Όμως συχνά, συχνότατα, οι ομίχλες του φθινοπώρου τον κυνηγούν, γίνεται η νοσταλγία του ανάμνηση γλυκόπικρη, ο άνεμος παίρνει τα κίτρινα φύλλα, το πέλαγο βουίζει θρηνητικά, και η μελαγχολία θροنیάζεται βαριά μέσα στην ψυχή του. Εδώ είναι κυρίως που έρχεται η σκέψη λυτρωτική για να του απαλύνει τον πόνο και να του χαμογελάσει υποσχετική, για να του πει πως η απελπισία πρέπει να είναι μια κατάσταση περαστική, αν και πάντα το τέλος είναι αναπόφευχτο, και γι' αυτό απολέμητο.

Ανδρέας Χριστοφίδης: Πρόλογος από την έκδοση των ποιημάτων του (ΙΚΑΡΟΣ 1988)

Είναι σχεδόν αναπόφευκτο να ισοδυναμεί το λογοτεχνικό του έργο, ποιητικό και πεζογραφικό, με την κατάθεση της πνευματικής μαρτυρίας ενός ανθρώπου που έζησε συνειδητά και επόπτευσε από σημεία αναφοράς τη δραματική πορεία της πατρίδας μας προς την ελευθερία και τις περιπέτειες που συνοδεύουν αυτή την πορεία. Αυτή η εποπτεία, καθώς συμβαίνει και σε πολλές αντίστοιχες λογοτεχνικές θητείες, ξεκινά από την επίγνωση και την αστόλιστη γνώση της πολιτικής και καταλήγει νομοτελειακά σε ποιητικά βιώματα και εκφάνσεις δάκνουσας μνήμης και νόστου. Τα βιώματα αυτά εξωτερικεύονται σε τραχεία έκφραση ποιήσεως, που συνδυάζει το επικό θέμα και πνεύμα με το γνήσιο λυρικό πάθος και ύφος, μέσα στα πλαίσια που προσδιορίζονται από τη γνώση και την κατανόηση της ιστορίας των καιρών. Αντιστάθμισμα ίσως ο τόπος μας, ως η Κύπρος της τρισχιλιόχρονης ελληνικής παραδόσεως και η τραγική της πορεία μέσα στο χρόνο καθοδηγούν τον Κρανιδιώτη συχνά σε ήρεμους, μελαγχολικούς τόνους, στην απαισιοδοξία για την ηθική χρεοκοπία των ισχυρών, τη βαθύτατη θλίψη ή την οργή για τα παθήματα του λαού μας. Σεμνά και απέριττα γεγονότα και πρόσωπα, τόποι και ιδέες, που σφράγισαν καθοριστικά τα πεπρωμένα της Κύπρου, περνούν μέσα από τους στίχους του Κρανιδιώτη. Κατά τον ίδιο τρόπο άλλες πηγές εμπνεύσεως, ο έρωας, η φύση, η χαρά της ζωής, ο νόστος, αποτελούν ποιητικές συστοιχίες που λειτουργούν ως αντίβαρα στην αφόρητη σοβαρότητα του γίνεσθαι.